

0439

PARÁDI József

A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület

A katonailag szervezett őrtestület fogalma és a polgári őrtestület fogalma egyaránt az európai rendvédelemben, illetve annak történelmében gyökerezik. Európában a Római Birodalom bukását követően nagy vonalakban azonos keretek között fejlődött a rendvédelem, bár természetesen számtalan lokális sajátosság is gazdagította a kontinens rendvédelmi palettáját. Az abszolutizmusok létrejöttével azonban két irányban fejlődött az európai rendvédelem, mint ahogyan az államok és a jogrendek is, hiszen a mindenkorai rend fenntartásának a formája elválaszthatatlan a gazdasági, kulturális, társadalmi közegtől, illetve az államtól, melynek részeként működik.

Az abszolutizmusok létrehozták, vagy megerősítették a központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt rendvédelmi testületeket. Ahol pedig az abszolutizmusok nem jöttek létre, ott a rend fenntartásának a kompetenciája — a középkori hagyományoknak megfelelően — a közösségek (napjaink terminológiája szerint az önkormányzatok) kompetenciáját gazdagította.¹

A francia császárság kialakulása nyomán pedig a csendőrség diadalútja vette kezdetét. A csendőrség Európa egyik legrégebbi rendvédelmi testülettípusa, melynek eredetét a francia kutatók a XIII. századig vezetik vissza. A testületet eredetileg Maréchaussée-nek nevezték és a nagy francia forradalom előtt nem sokkal kapta a Gendarmerie nevet. A testület eredetileg a francia haderőben a rend fenntartására hivatott szervezet volt. Fokozatosan — a lakosság igénye nyomán — terjedt ki a hatásköre a civil lakosságra a hadművelleti területeken, majd az ország teljes területén béke időszakban is. A testületet ugyan a forradalom időszakában megszüntették, azonban hamarosan kiderült, hogy szükség van a szervezetre, ezért visszaállították. A csendőrséget Buonaparte NAPÓLEON modernizálta és a francia császárság vazallus államaiban — a francia közigazgatás adaptálásával, annak rendvédelmi modelljének a részeként — került bevezetésre.²

Buonaparte NAPÓLEON bukását követően azonban a csendőrséget nem szüntették meg, mivel kiváló hatásfokkal működtek, hanem azon európai országokban is bevezették, ahol korábban nem volt ilyen szervezet. A XIX. század végére Európa valamennyi országában működött csendőrség. A csendőrség elterjedésének az oka az volt, hogy viszonylag gyorsan és olcsón volt képes tartós rendet teremteni vidéken, ahol a korabeli rendőrségek drágán, nagy nehézségek árán és kevésbé hatékonyan voltak képesek a rend fenntartására.³

Ezzel szemben az úgynevezett angolszász rendvédelmi modellben — mivel e tréségben az abszolutizmus nem alakult ki — nem jött létre a központi államhatalom közvetlen felügyelete alatt álló rendvédelmi testület, illetve a későbbiek során a központi államhatalom közvetlen felügyelete alá tartozó bűnüldöző szervezetek kialakultak ugyan, azonban e testületek rendőri típusú szervezetek voltak, azaz nélkülözték a katonai jelleget.

Alapvetően tehát napjainkban két markáns rendvédelmi modell különböztethető meg Európában. Az egyik az angolszász, amelyben rendőrségek tevékenykednek, a másik pedig a kontinentális, amelyben a csendőrség és a rendőrség egyaránt jelen van. A kontinentális modellben — a klasszikus felállás szerint — a csendőrség vidéken a rendőrségek pedig a városokban tartják fenn a rendet. A csendőrség pedig kettős alárendeltségben tevékenykedik, nevezetesen a hadügyi tárcához tartozik a személyi állománya tekintetében — mivel a csendőrök személyükben katonának minősülnek — a belügyi tárcához pedig a szervezet összes többi ügye, mivel szinte mindenütt e tárca a felelőse a rend fenntartásának.

Azonban mégsem ennyire egyszerű a helyzet bár kétségtelen, hogy a XXI. századi európai rendvédelmi modell típusok a két alapmodellből azaz az angolszász és a kontinentális rendvédelmi modellből származtathatók. Nem szabad azonban elfeledkeznünk arról sem, hogy a XX. századi orosz forradalomtól a szovjetunió felbomlásáig Európa nagyobbik felében a két rendvédelmi alapmodellől eltérő modell szerint tartották fenn a rendet. Ennek a szovjet típusú rendvédelmi modellnek nem csupán az volt a lényege, hogy a rend fenntartására hivatott szervezetek az uralkodó párt közvetlen felügyelete, illetve irányítása alatt álltak, hanem az is, hogy valamennyi rendvédelmi szervezetben katonai függelmi viszonyokat honosítottak meg. A Szovjetunióban és vazallus államai rendvédelmi testületeiben a katonai szisztéma bevezetésének az egyik oka nyilvánvalóan az volt, hogy ily módon a testületeket az uralkodó párt könnyebben irányíthatta. Tévedés volna azonban azt hinni, hogy a katonai rendszer kizárólag a párt befolyásának a biztosítását szolgálta. A csendőrségek ugyanis — mint katonailag szervezett őrtestületek — általában jobb hatásfokkal működtek mint a rendőrségek. A pártállami rendvédelmi testületekben tehát a katonai szisztéma általánossá tételének az oka nyilvánvalóan a hatékonyságra törekvés is volt, mivel e szervezetek — legalább is a kezdeti időszakban — a régi szakemberek mellözése nyomán, alacsony hatásfokkal működtek. A korábban

már működő csendőrségeket pedig — ideológiai okokból fakadóan — nem kívánták átvenni a pártállamok, mivel nem alaptalanul úgy gondolták, hogy a csendőrségek a polgári rend fenntartásának az egyik legszilárdabb támaszai. Márpedig a pártállamok lényegéhez tartozott a polgári állam felszámolása, illetve a proletárdiktatúra államának a létrehozása. Csendőrséget tehát nem akartak, nem akarhattak, azonban amiről úgy gondolták, hogy a testület eredményességének az okozója, azaz a katonai szisztéma szerinti működés, azt általánossá tették a rendvédelem valamennyi testületénél.

E helyzetből fakadt, hogy a szovjet típusú pártállam rendvédelmi modelljében valamennyi rendvédelmi testület személyi állománya — a tűzoltókkal kezdődően a rendőrökön át a pénzügyőrökig — katonai rendfokozatot viselt, azonban személyükben nem tartoztak a hadügyi tárcához és a katonai ismeretek tekintetében is hiányos volt a képzettségük.

A néhai Varsói Szerződés tagállamaiban ma már többpárti demokrácia működik ugyan, az állampártok lebontási folyamata azonban többé-kevésbé megakadt az uralmon lévő pártnak a rendvédelmi testületek feletti közvetlen irányítási lehetőségeinek a felszámolásánál. Általában a XXI. században is a katonai szisztéma szerint működtetik e térségben a rendvédelmi testületeket oly módon azonban, hogy azok személyi állományának a tagjait nem tekintik katonának, így nem a hadügyi tárca kompetenciájába tartoznak, hanem a rend fenntartásáért felelős minisztérium felügyelete alatt állnak. Ezen országok közé tartozik Magyarország is. Ez többé-kevésbé igaz a néhai Varsói Szerződés azon országaira is, ahol a csendőrséget mint szervezettípust a rendszerváltás után ismét beemelték a rendvédelmi testületek csoportjába.

Maga a történelmi fejlődési folyamat azonban nem nyújt egyértelmű meghatározást arra vonatkozóan, hogy mi a lényeges különbség a katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület elnevezés között. Sajnos ma már csupán a témakört kutatók szűk csoportja van tisztában azzal, amivel — az előző rendszerváltás előtt azaz az 1945. évet megelőzően — a magyar rendvédelemben tevékenykedők szinte kivétel nélkül tisztában voltak. A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati szabályzataiban — nem a szolgálati szabályzat volt a korabeli hivatalos elnevezés, ezt a kifejezést a közérthetőség érdekében használok — mindegyikében megtalálható volt, hogy a csendőrség katonailag szervezett őrtestület.⁴

Mindenek előtt le kell szögezni a katonailag szervezett elnevezés nem arra vonatkozik, hogy az érintett szervezet katonai típusú cselekmények végzésére alkalmas volna. Ilyen tevékenység megvalósítására e testületeket egyetlen paraméterük sem teszi alkalmassá például tűzerő, hírósszekötetés, motorizáltság, szervezeti felépítés stb. A katonailag szervezett elnevezés az érintett testületek személyi állományával kapcsolatos, nevezetesen:

- a személyi állomány tagjai katonai rendfokozatot viselnek;
- a testület belső függelmi viszonyai — az alá- és főlérendeltségi viszonyok — katonaiak;
- a testületi tagokat a katonákra vonatkozó általános jogosultságok illetik meg, illetve kötelezettségek terhelik.

Ezzel szemben a polgári őrtestület elnevezés azt jelenti, hogy az érintett testületek személyi állományának a tagjai:

- úgynevezett testületi rendfokozati rendszer rangjait viselik, amelyek sem elnevezésükben, sem pedig formátumukban nem azonosak a katonai rendfokozatokkal;
- nem a katonai, hanem a hivatalnoki (tisztviselői) alá- és főlérendeltségi viszonyokban végzik tevékenységüket;
- a katonákra vonatkozó általános jogosultságok és kötelezettségek hatályán kívül állnak, rájuk a hivatalnokokra vonatkozó szabályok érvényesek, illetve a testületi szabályaikban foglaltakat a hivatalnokokra vonatkozó törvényekben és rendeletekben foglaltakból vezetik le.

E két rendvédelmi testülettípus léte jellemezte a polgári magyar állam rendvédelmi modelljét, azaz a magyar rendvédelmi modell a kontinentális rendvédelmi modell részének tekinthető.

Nyilvánvalóan az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc idejétől fogva lehet izgalmas a téma. Korábban ugyanis a Magyar Szent Korona alá tartozó területeken a helyhatóságok tartották fenn a rendet valamilyen polgári típusú őrtestületet működtetve. E tekintetben rendkívül tarka volt a kép, hiszen a rendvédelmi testületek elnevezése jogköre, ruházata stb. lényegében önkormányzatonként változott.⁵ Az uralkodó ugyan tartott fenn rendőrséget, ez azonban nem magyar, hanem birodalmi szervezet volt, amely a HABSBERG-birodalom egészére kiterjedően működött és nem a közbiztonság fenntartása alkotta a feladatát, hanem politikai rendőrségként működött.⁶

A HABSBERG birodalmi haderő is tartott fenn ugyan rendőri alakulatokat azonban e szervezetek feladata a haderő személyi állományának a védelme volt a nem kívánatos idegen befolyásoktól, illetve a haderőn belül elkövetett bűncselekmények feltárása.⁷

Összességében tehát az 1848-1849-es magyar forradalmat és szabadságharcot megelőzően a Magyar Királyságban működő rendvédelmi testületek — akár az uralkodó, akár a vármegyék és városok, akár a haderő felügyelete alatt álltak — polgári őrtestületek voltak, mivel ezen szervezetek személyi állományának a tagjai nem minősültek katonának, így nem viselhetek katonai rendfokozatot, a testületükben nem a katonai alá- és fölérendeltségi viszonyok működtek és a testületek személyi állományának a tagjaira a katonákat megillető jogok, illetve terhelő kötelezettségek nem vonatkoztak.

Az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc rendvédelme azonban már kétpólusú volt. Egyrészt ugyanis a magyar fennhatóság alatt álló területeken működtek a forradalom és szabadságharc előtt is tevékenykedő rendőrségek. E szervezetek tartották fenn lényegében a rendet. Különböző felfogások érvényesültek ugyan a magyar vezetésben arra vonatkozóan, hogy e szervezeteket központosítsák vagy továbbra is decentralizáltan működjenek, azonban az idő rövidsége és a háborús viszonyok nem tették lehetővé egyik koncepció megvalósítását sem.⁸ Emellett pedig a Nemzetőrség hivatásának is a részét képezte a rend fenntartása, elsősorban a nagyobb létszámot, vagy folyamatos jelenlétet igénylő rendvédelmi aktusok megvalósítása hárult a Nemzetőrségre. A Nemzetőrség már egyértelműen katonailag szervezett testületnek tekinthető.⁹ Bizton állítható tehát, hogy az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc rendvédelmében a polgári őrtestület és a katonailag szervezett őrtestület típusú szervezetek egyaránt jelen voltak.

Az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc cári segédlettel megvalósuló leverését követően bevezetett neoabszolutizmus rendvédelmének két fő pillérét a birodalmi rendőrség (a városokra kiterjedően)¹⁰ és a birodalmi csendőrség (a vidékre kiterjedően)¹¹ alkotta. Mindkét rendvédelmi szervezet a neoabszolutizmus központi hatalmának a közvetlen irányítása alatt állt. Ezen új helyzetnek az alapját az képezte, hogy az 1849. III. 4-én oktrojált birodalmi alkotmány a rend fenntartását birodalmi ügyé minősítette „... a birodalom belső biztonságának őrzése birodalmi ügy. . .”¹² A rendőrség polgári őrtestület, a csendőrség pedig katonailag szervezett őrtestület volt. Mindkét rendvédelmi szervezet a Kárpát-medencében is működött ugyan, azonban nem magyar, hanem birodalmi testületek voltak. Mindkét testület üldözte a magyar hazafiakat a magyar ellenes elnyomást megvalósító rendszer szilárd támaszai voltak, az elnyomás kivitelezőiként működtek amellet, hogy a közrend fenntartása terén vitathatatlan eredményeket értek el.

A kiegyezéssel a rendfenntartás témája visszatért az Osztrák-Magyar Monarchia két társországnak a Magyar Királyságnak és az Osztrák Császárságnak a kompetenciájába, mivel a rendvédelem nem tartozott a közös ügyek csoportjába.¹³ A két társország a rendvédelem ügyét egymástól eltérő módon rendezte. Az Osztrák Császárságban fennmaradtak a korábbi birodalmi rendőrség és csendőrség alakulatai.¹⁴ A magyar kormány azonban nem volt hajlandó átvenni ezen testületeknek a Magyar Királyság területén állomásozó részét.¹⁵ A magyar vezetés a reformkorban a municipálisok és a centralisták közötti közigazgatási elméleti vitákban kikristályosodott álláspontot követte, melynek az volt a lényege, hogy a rend fenntartása az önkormányzatokhoz tartozik, amelyek ezen kompetenciájuk eredményes gyakorlása érdekében önkormányzati rendőrségeket hozhatnak létre. E koncepciónak tehát nem képezte a részét a központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt katonailag szervezett őrtestület. A községekről és a városokról szóló törvényekben a rendészet jogkörét az országgyűlés a településekhez telepítette.¹⁶ Az önkormányzati rendőrségi modell azonban az 1870-es években Magyarországon látványosan megbukott. A korabeli országvezetés először azzal kísérletezett, hogy a legveszélyeztetettebb vármegye-csoportok élére teljhatalommal felruházott királyi biztosokat küldött, akik — drákói módszerekkel ugyan, de — rendet teremtettek. Ilyen volt például — a dél-alföldi vármegyékre kiterjedő hatáskörrel — gróf RÁDAY Gedeon.¹⁷ Amint azonban a királyi biztosok megbízatása lejárt, az anarchia rövid időn belül visszarendeződött, mivel nem volt olyan hatékony rendvédelmi testület, amely a bűncselekményeknek gátat tudott volna vetni. Ekkor vetette fel TISZA Kálmán a magyar csendőrség létrehozásának a gondolatát.¹⁸ Miután meggyőzte az illetékeseket, a magyar országgyűlés elfogadta a Magyar Királyi Csendőrség felállításáról szóló törvényt.¹⁹ Így tehát a magyar rendvédelmi modellben helyet kapott — meghatározó testületként — a Magyar királyi Csendőrség által katonailag szervezett őrtestület. Az önkormányzati rendvédelmi modell válsága azonban tovább folytatódott most már a nagyvárosokra kiterjedően is, ahol a csendőrség felállítása után is fennmaradtak az önkormányzati rendőrségek. Maguk a rendőrök kezdeményezték e rendőrségek államosítását, amivel lényegében a polgármesterek és a kormányzat is egyetértett. Így jöhetett létre az a helyzet, hogy az országgyűlés 1912-ben törvényben utasította a belügyminisztert rendőrségi törvénytervezet kialakítására.²⁰ A belügyi tárca a törvénytervezetet 1914-ben az országgyűlés elé terjesztette ugyan, azonban a honatyák azt átdolgozás céljából visszaküldték, a háború alatt pedig a téma nem került ismét napirendre.

A dualizmus időszakában tehát a magyar rendvédelmi modell két fő pillérét alkotó rendvédelmi testület egyrészt a polgári fegyveres testület kategóriába tartozott például a rendőrségeket illetően, másrészt pedig a katonailag szervezett kategóriába például a Magyar Királyi Csendőrséget illetően. A rendőrségek összlétszáma mintegy 12 000 fő volt és a Magyar Királyi Csendőrség személyi állományának a létszáma is 12 000 főt tett ki. A két testület típus közül egyértelműen a csendőrség volt az eredményesebb annak ellenére, hogy az ország területének a nagyobbik részén és a lakosság döntő többsége körében tartotta fenn a rendet.²¹

Lényegében ez a modell folytatódott a két világháború közötti időszakban is a trianoni határok közé szorított Magyar Királyságban. A különbség annyi volt, hogy a magyarországi rendőrségeket államosították.²² Az államosítás azonban nem érintette a rendőrség polgári örtestület jellegét. Ez a jelleg 1944. VI. 21-én változott meg, amikor — a háború hatására — a Magyar Királyi Rendőrséget katonásították, azaz katonailag szervezett örtestületté alakították.²³

A II. világháború után a szovjet államtípus magyarországi bevezetése kapcsán pedig a magyar csendőrséget megszüntették²⁴, viszont valamennyi rendvédelmi testületet katonailag szervezett örtestületté alakították. Ez a helyzet alapvetően napjainkig változatlan. A magyar rendvédelmi testületek katonailag szervezett örtestületként való kezelése azonban a rendszerváltás óta olyan fokozatos módosításokon esett át amely abba az irányba mutat ugyan, hogy a testületek személyi állományának a katonai jellegén enyhítsenek. Ebből fakadóan valamilyen furcsa, barkácsolt, a polgári örtestület és a katonailag szervezett örtestület egyvelege keletkezett.

Összességében elmondható, hogy Magyarországon a rendet hagyományosan a polgári örtestületek tartották fenn és a — municipálisok és a centralisták között megvalósult — reformkori közigazgatás-elméleti viták során is a polgári örtestületek kerültek előtérbe. A gyakorlatban azonban az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc idején a nemzetőrség feladatait rögzítő jogszabály is tartalmazott már rendvédelmi teendőket. A kiegyezést követően az ország vezetése az önkormányzati rendőri modell koncepciójához tért ugyan vissza, azonban ez a modell megbukott. Ekkor vezették be — a modell egyik meghatározó testületeként — a katonailag szervezett rendvédelmi szervezetet a magyar rendvédelmi struktúrába a Magyar Királyi Csendőrség által. A polgári magyar állam rendvédelmi modellje tehát kétpólusú volt, amely megoszlott a polgári fegyveres örtestület és a katonailag szervezett fegyveres örtestület rendvédelmi szervezettípusok között. A magyarországi pártállam kialakítása kapcsán a Magyar Királyi Csendőrséget — mint a katonailag szervezett örtestület legmarkánsabb szervezetét — felszámolták, a katonai szervezetséget azonban kiterjesztették valamennyi rendvédelmi szervezetre. Ez a helyzet áll fenn ma is a magyar rendvédelemben a XXI. század elején, bár csökevényes formában.

Sajnálatos módon a rendszerváltás óta kormányon lévő pártok a polgári örtestület és a katonailag szervezett örtestület témáját elsősorban nem szakmai, hanem inkább politikai témának tekintették, nevezetesen attól tették függővé e témakörrel való foglalkozásuk tartalmát, hogy az általuk elképzelt állam jellegéhez melyik rendvédelmi testületi típus állt közelebb. Ebből fakadóan meglehetősen eklektikus, barkácsolt képet mutatnak a magyar rendvédelmi testületek, amelyeken egyre kevésbé ismerhetők fel a két rendvédelmi szervezettípus klasszikus jegyei.

A polgári magyar állam és a magyar pártállam időszakában is tiszta helyzet volt abban a tekintetben, hogy a polgári örtestület és a katonailag szervezett örtestület (rendőrség és csendőrség) kettős pillérén nyugodott a magyar állam rendvédelme, továbbá a magyar pártállam időszakában valamennyi fegyveres testületet katonailag szervezetté alakították. Ezzel szemben a rendszerváltást követően fokozatosan kialakult a rendőrség tekintetében a harmadik típus, amely nem tekinthető már katonailag szervezettnek — legfeljebb csupán csökevényesen — de polgári örtestületnek sem. E tarka kép pedig azt eredményezte, hogy — az eredeti tisztviselő-katona duális rendszerű — jogosultságok és kötelezettségek helyébe hármass felállítás lépett, amelyet a 2015. évi honvédségi és rendőrségi HSZT tükröz.²⁵ A helyzet tehát úgy alakult az utóbbi 1/4 évszázadban, hogy az egyszerűtől a bonyolultabb felé tartunk, amelyben az egyes szakterületek lokális érdekei dominálnak és az egységes magyar állam koncepciójába illeszkedő letisztult fegyveres szervezettípusokat képviselő modell egyre inkább háttérbe szorul.

Jegyzetek:

- ¹ HAJNIK ; MEZEY ; VÖLGYESI
² ÖRY
³ REKTOR: 30-43.p. ; DORNING
⁴ SZUT-1881 ; SZUT-1887 ; SZUT-1896 ; SZUT-1900 ; SZUT-1903 ; SZUT-1912 ; SZUT-1927 ; SZUT-1941
⁵ TISZA
⁶ TÁBORI
⁷ ZACHAR: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei.
⁸ URBÁN: 1848/49-es szabadságharc rendvédelmi testületei. ; Idem: Tervek és eredmények az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején az önálló magyar rendvédelmi szervek létrehozására.
⁹ Idem: Utasítások és tervezetek az 1848-as nemzetország szervezésére.
¹⁰ ZACHAR: Az Osztrák-Magyar örökös tartományainak rendvédelmi testületei. op.cit.
¹¹ ZACHAR: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918.
¹² Loc.cit.
¹³ 1867/XII.tc.
¹⁴ ZACHAR: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél.
¹⁵ DEÁK: 352-353.p. ; 1867. III. 23. Királyi rendelet a csendőrség megszüntetés tárgyában.
¹⁶ 1870/XLII.tc. ; 1871/XVIII.tc.
¹⁷ CSAPÓ: *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.*
¹⁸ CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* 20-22.p.
¹⁹ 1881/III.tc.
²⁰ 1912/LVIII.tc.
²¹ PARÁDI: 66.p.
²² 5047/1919. (X. 1.) ME.r.
²³ 2300/1944. (VI. 21.) ME.r.
²⁴ 1690/1945. (V. 7.) ME.r.
²⁵ 2015/XLII.tv. ; 2015/XLIII.tv.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:**MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

- CSAPÓ: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 186 p. HU-ISBN 963 90 7940 5. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.
- CSAPÓ: *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.* — CSAPÓ Csaba: *Ráday Gedeon és a szegedi királyi biztosság. A betyárvilág felszámolása.* Pécs, 2007, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 204 p. HU-ISBN 978 963 94 9887 7. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.
- DORNING — DORNING Henrik: *Külföldi rendőrségek: a német, az osztrák és francia rendőrségek szervezete és működése.* Budapest, 1916, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Rt. 190 p. /A Magyar Királyi Belügyminisztérium felügyelete alatt álló rendőrségi szaktanfolyamok kiadványai, 1./
- HAJNIK — HAJNIK Imre: *Egyetemes európai jogtörténet a középkor kezdetétől a francia forradalomig.* Budapest, 1900³, Atheneum. 405 p.
- MEZEY — MEZEY Barna et al. (szerk.): *Magyar jogtörténet.* Budapest, 2007⁴, Orisis. 515 p. HU-ISBN 978 963 38 9901 4. /Orisis tankönyvek./ HU-ISSN 1218-9855.
- PARÁDI — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított közbiztonsági őrttestület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 552 p. USA-ISBN 0 934214 01 8.
- TÁBORI — TÁBORI Kornél: *Titkosrendőrség és kamarilla. Akták-adatok a bécsi titkos udvari és rendőrségi levéltárból.* Budapest, 1921, Atheneum Irodalmi és Nyomdai Rt. 288 p.
- TISZA — TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségeinek története a legrégebb időktől 1912-ig.* Igló, 1913, Szepesi Lapok Nyomda. 327 p.
- TANULMÁNYOK**
- DEÁK — DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. *Történelmi Szemle*, XLIX.évf. (2007) 3.sz. 351-371.p. HU-ISSN 0040-9634.
- ÖRY — ÖRY Károly: A Maréchaussée-tól a Gendarmerie Nationale-ig. A Francia Csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 75-77.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiz-

- tonsági örtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- URBÁN: Utasítások és tervezetek az 1848-as nemzetország szervezésére. — URBÁN Aladár: Utasítások és tervezetek az 1848-as nemzetország szervezésére. *Hadtörténelmi Közlemények*, LXIX.évf. (1956) 3-4.sz. 333-356.p. HU-ISSN 0017-6540.
- URBÁN: Az 1848/49-es szabadság-harc rendvédelmi testületei. — URBÁN Aladár: Az 1848/49-es szabadságharc rendvédelmi testületei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* Lévf. (1991) 1.sz. 7-16. p. HU-ISSN 1216-6774.
- URBÁN: Tervek és eredmények az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején az önálló magyar rendvédelmi szervek létrehozására. — URBÁN Aladár: Tervek és eredmények az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején az önálló magyar rendvédelmi szervek létrehozására. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* II. évf. (1992) 3. sz. 11-20. p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1991. november 19-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Tradíció és korszerűség*” című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.
- VÖLGYESI — VÖLGYESI Levente: Rendvédelmi és rendészeti intézmények az újkori magyar városi igazgatásban. *Acta Facultatis Politico-iuridiae Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös Nominatae* [Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Füzetek], XVIII.évf. (2010) 1.sz. 105-106.p. HU-ISSN 1418-1347.
- ZACHAR : Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei. — ZACHAR József: Az Osztrák-Magyar Monarchia örökös tartományainak rendvédelmi testületei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. I.évf. (1991) 1.sz. 17-29.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervek kapcsolata 1848-1945*” című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZACHAR József: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél. — ZACHAR József: Tradíció és folyamatosság az osztrák rendvédelmi szervezeteknél. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, HU-ISSN 1216-6774. II.évf. (1992) 3. sz. 65-74. p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1991. november 19.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Tradíció és korszerűség*” című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ZACHAR: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. — ZACHAR József: Fejezetek az osztrák csendőrség történetéből 1849-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8. sz. 105-109. p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági örtestület útja Párizstól — Itálián és Ausztrián keresztül — Budapestig.*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZABÁLYZATOK**
- SZUT-1881 — *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda. 191 p.
- SZUT-1887 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1887, Központi Községi Nyomda.
- SZUT-1896 — *Általános szolgálati határozványok a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1896, Pesti Könyvnyomda. 361 p.
- SZUT-1900 — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1900, Pesti Nyomda. 78 p.
- SZUT-1903 — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1903, s.n.
- SZUT-1912 — *Utasítások a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1912, Várnay és Fia „Municipia” Kiadó Hivatal. 384 p.
- SZUT-1927 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1927, Pallas. 411 p.
- SZUT-1941 — *Szervezeti és szolgálati utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára.* Budapest, 1941, Stádium Sajtóvállalat. 411 p.

JOGSZABÁLYOK

1867/XII.tc.	—	1867/XII.tc. a Magyar Korona országai és az Ő Felsege uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.
1870/XLII.tc.	—	1870/XLII.tc. a köztörvényhatóságok rendezéséről.
1871/XVIII.tc.	—	1871/XVIII.tc. a községek rendezéséről.
1881/III.tc.	—	1881/III.tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
1912/LVIII.tc.	—	1912/LVIII.tc. a városok fejlesztéséről.
2015/XLII.tv.	—	2015/XLII.tv. a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról.
2015/XLIII.tv.	—	2015/XLIII.tv. a honvédek jogállásáról.
1867. III. 23. királyi rendelet a csendőrség megszüntetés tárgyában.	—	1867. III. 23. királyi rendelet a csendőrség megszüntetés tárgyában. <i>Magyarországi Törvények és Rendeletek Tára</i> , I.évf. (1867) I.füzet. 51.p.
5047/1919.ME.r.	—	5047/1919. (X. 1.) ME.r. a rendőrség államosításáról. <i>Magyarországi Rendeletek Tára</i> , LIII.évf. (1919) I.füzet. 752-767.p.
2300/1944. (VI. 21.) ME.r.	—	2300/1944. (VI. 21.) ME.r. a Magyar Királyi Rendőrség átszervezéséről. <i>Magyarországi Rendeletek Tára</i> , LXXVIII.évf. (1944) I.sz. 1063-1065.p.
1690/1945. (V. 7.) ME.r.	—	1690/1945. (V. 7.) ME.r. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről. <i>Magyarországi Rendeletek Tára</i> , LXXIX.évf. (1945) I-VI. füzet. 131-133.p.

Mellékletek jegyzéke:

I.sz. melléklet
Őrtestület típusok.

II.sz. melléklet
A polgári magyar állam őrtestületeinek besorolása.

III.sz. melléklet
*A polgári magyar állam rendvédelmi modellje
őrtestület típus szerinti %-os megoszlása a testület személyi állománya szerint.*

I.sz. melléklet

Őrtestület típusok.

**KATONAILAG
SZERVEZETT FEGYVERES ŐRTESTÜLET**

1. A személyi állomány fegyveres szolgálatot ellátó része katonai rendfokozatot visel.
2. A katonai rendfokozatot viselők alá- fölérendeltségi viszonya katonai.
3. A katonai rendfokozatot viselőkre a katonákra általában érvényes jogosultságok és kötelezettségek vonatkoznak.
4. A katonai rendfokozatot viselők személyükben általában a honvédelmi tárca kompetenciájába tartoznak.

**POLGÁRI
FEGYVERES ŐRTESTÜLET**

1. A személyi állomány fegyveres szolgálatot ellátó része nem katonai, hanem testületi rangrendszer szerinti rangot visel.
2. A személyi állomány alá- fölérendeltségi viszonya nem katonai, hanem hivatalnoki.
3. A katonákra általában érvényes jogok és kötelezettségek rájuk nem vonatkoznak.
4. A személyi állomány tagjai a testületet irányító tárcához tartoznak személyükben.

A polgári magyar állam őrtestületeinek besorolása.

KATONAILAG SZERVEZETT FEGYVERES ŐRTESTÜLET

1. Magyar Királyi Csendőrség (1881-1945)
2. Magyar Királyi Folyamőrség (1921-1939)
3. Magyar Királyi Határőrség (1932-1939)
4. Magyar Királyi Képviselőházi Őrség (1912-1945)
5. Magyar Királyi Koronaőrség (1867-1945)
6. Testőrségek (Magyar királyi Nemesi Testőrség 1867-1920, Magyar Királyi Darabont Testőrség 1903-1920, Magyar Királyi Testőrség 1920-1945)
7. Magyar Királyi Vámőrség (1921-1932)

POLGÁRI FEGYVERES ŐRTESTÜLET

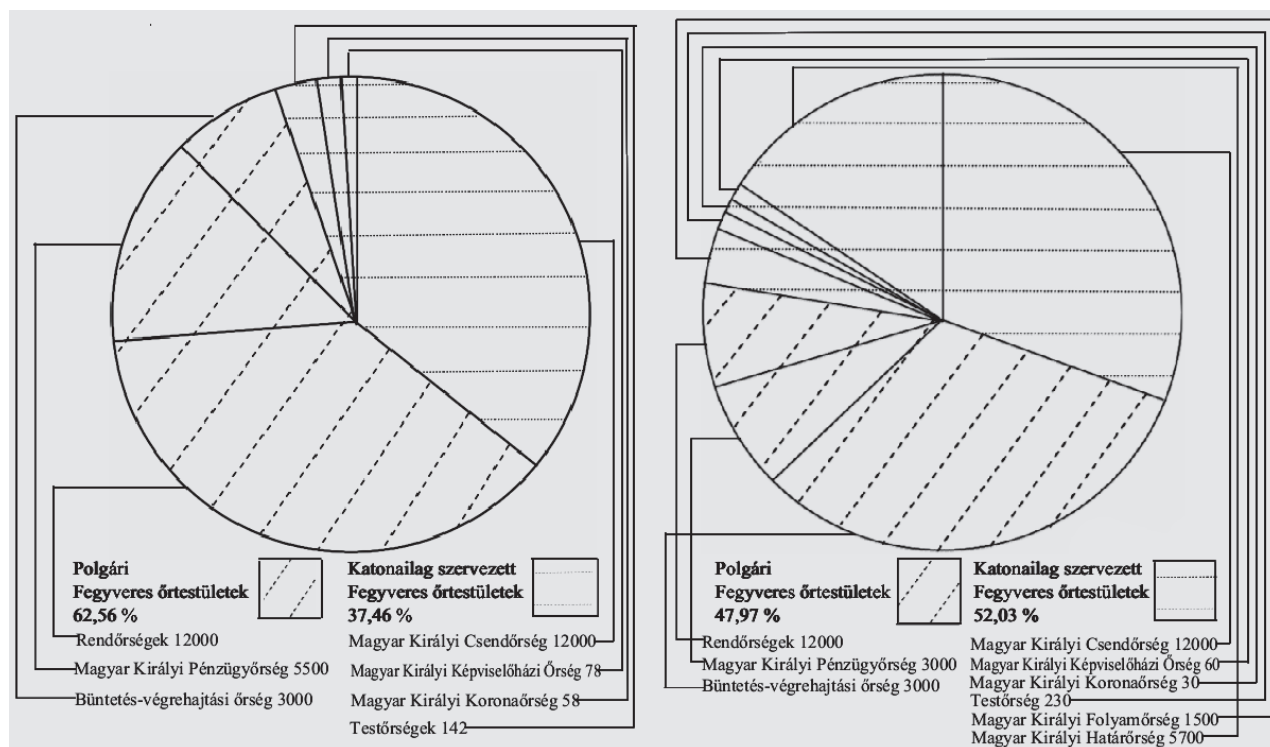
1. Büntetés-végrehajtási őrség (1867-1945)
2. Magyar Királyi Pénzügyőrség (1867-1945)
3. Rendőrségek (önkormányzati és állami rendőrségek, - 1919 után csak állami rendőrség -, 1867-1944)

Forrás ! PARÁDI József et. al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története.* 68-135.p. Budapest, 1996², Osiris. 367 p. HU-ISBN 963 04 7958 3.

A polgári magyar állam rendvédelmi modellje őrtestület típus szerinti %-os megoszlása a testület személyi állománya szerint.

A dualizmus időszakában 1912

A két világháború között 1938

Forrás ! PARÁDI József et. al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története.* 68-135.p. Budapest, 1996², Osiris. 367 p. HU-ISBN 963 04 7958 3.